Crisis and Faith: Sefer Shmuel

Perek 19

Michal and Shaul: The Road Not Taken and the Road **Once Taken**

וידבר שאול, אל-יונתן בנו ואל-כּל-עבדיו, **1** And Saul spoke to Jonathan his son, and to all his servants, that they should slay David; but Jonathan לָהָמִית, אֶת-דָּוִד; וִיהוֹנְתָּן, בֶּּן-שָׁאוּל, חְפֵּץ בדוד, מאד. Saul's son delighted much in David.

ישאול אָבִי יָהוֹנַתַן לְדַוָד לֵאמֹר, מִבְקֵּשׁ שַׁאוּל אָבִי 2 And Jonathan told David, saying: 'Saul my father seeketh to slay thee, now therefore, I pray thee, take heed to thyself in the morning, and abide in a secret place, and hide thyself.

אַיר, בַּשַּׁדֵה אֲשֵׁר **3** And I will go out and stand beside my father in the אַתָּה שָׁם, וַאֲנִי, אֲדַבֶּר בָּךְ אֱל-אָבִי; וְרָאִיתִי field where thou art, and I will speak with my father of thee; and if I see aught, I will tell thee.' {S}

; וידבר יהונתן בדוד טוב, אל-שאול אביו 4 And Jonathan spoke good of David unto Saul his יבּיִד, כִּי father, and said unto him: יLet not the king sin against . לוא חטא לד, וכי מעשיו, טוב-לך מאד his servant, against David; because he hath not sinned against thee, and because his work hath been very good towards thee:

ז את-הפלשתי, for he put his life in his hand, and smote the --ישָרָאֵל לכָל-יִשְרָאֵל Philistine, and the LORD wrought a great victory for מון בַּדֶם נַקִּי, וַתְּשִׁמֵח; וַלְמֵּה תַחֲטֵא בַּדָם נַקִי, all Israel; thou sawest it, and didst rejoice; wherefore then wilt thou sin against innocent blood, to slay David without a cause?

וישבע שאול, בקול יהונתן; וישבע שאול, בקול יהונתן; וישבע שאול. בקול יהונתן וישבע שאול. 6 And Saul hearkened unto the voice of Jonathan; and . מי-יומָת Saul swore: יAs the LORD liveth, he shall not be put to death.

יהוֹנַתַן, אָת זיִּבְּד-לוֹ יְהוֹנַתַן, אָת זיִּבְּד-לוֹ יִהוֹנַתַן, אָת זיִּבְּד-לוֹ יִהוֹנַתַן, אָת 7 And Jonathan called David, and Jonathan told him all those things. And Jonathan brought David to Saul, פל-תַּדְבַרִים תַאֵלָה; וַיָּבָא יְהוֹנַתְן אַת-דְּוָד $\{\sigma\}$ אל-שַאול, וְיָהִי לְפַנֵיו כַּאַתְמוּל שְׁלְשׁוּם. מחd he was in his presence, as beforetime. $\{S\}$

1. Metzudat David

להמית את דוד – בערמה ובשגגה היוצאת מבלי דעת שבדבר המלך נעשה.

תוסף המלחמה, להיות; ויצא דוד 8 And there was war again; and David went out, and fought (יילחם בפלשתים, ויד בהם מכה גדולה, with the Philistines, and slew them with a great slaughter: מפניו. מפניו and they fled before him.

- ישאול, אל-שאול, אל-שאל-שאול, אל-שאול, אל-שאול, אל-שאול, אל-שאול, sat in his house with his spear in his hand; and David was מנגן ביד. playing with his hand.
- יובקש שאול להכות בחנית, בדוד **10** And Saul sought to smite David even to the wall with ובקיר, ויפטר מפני שאול, ויַד אֶת- the spear; but he slipped away out of Saul's presence, and he smote the spear into the wall; and David fled, and escaped that night. {P}

2. Ralbag

ויפטר מפני שאול ויר את החנית בקיר – רוצה לומר: שנסתלק מלפניו בעת זרקו החנית להכות דוד והכה החנית בקיר ולא נגע בדוד. והנה היה זה נס עצום כי עם היותו מנגן והיה משתדל שיהיה שירו משוער כראוי נסתלק מפניו אחר זריקתו החנית אליו, ולפי שנתברר לדוד כי כלתה הרעה מאת שאול להמיתו נס לביתו.

3. Malbim

ויבקש שאול להכות בחנית במתכוין בדוד ובקיר, ודוד ראה ויפטר מפניו, רצה לומר שהלך לביתו, ויך את החנית בקיר תחת דוד (מה שאין כן בפעם הא' שנסב מפניו מרם הכה).

- ,יא וַיִּשְׁלַח שָאוּל מֵלְאַכִים אֶל-בֵּית דַּוָד, 11 And Saul sent messengers unto David's house, to watch him, and to slay him in the morning; and Michal לְּשַׁמְרוֹ, וְלַהֲמִיתוֹ, בַּבֹּקֶר ; וַתַּגֶּד לְדָוִד, מִיכַּל אשתו לאמר, אם-אינד ממלט את-נפשך David's wife told him, saying: 'If thou save not thy life ים לילה, מחר אתה מומת. to-night, to-morrow thou shalt be slain.
- יב נתרד מיכל את-דוד, בעד החלון; נילד 12 So Michal let David down through the window; and היברת, וימלט. he went, and fled, and escaped.
- אל- נְתַּשֶּׁם מִיכַל אֶת-הַתְּרָפִים, וַתַּשֶּׁם אָל- **13** And Michal took the teraphim, and laid it in the bed. and put a quilt of goats' hair at the head thereof, and put a quilt of goats' hair at the head thereof, and $\{ \sigma \}$ ותכס, בבגד. $\{ \sigma \}$ covered it with a cloth. $\{ S \}$

4. Malbim

וישלה שאול מלאכים – על ידי כן מצא עליו עלילה לדונו כדין מורד במלכות על שנפטר ממנו בלא רשות.

5. Ralbag

...ונוד עשוי מעור עזים והיו בה שערות שמה מראשותיו להטעות הבאים שם וימששו המקום ההוא וידומה להם מפני השערות שיהיה שם דוד.

ואחר זה כסתה בבגד כביר העזים להורות כי כסה דוד ראשו לשמרו מהקרירו' בעת השינה.

6. Rabbeinu Yeshaya

ותקח מיכל את התרפים ותשם אל המטה – מצאה תרפים ושמה שם, כדי לומר לאביה כי דוד מצאם והם הגידו לו כי אתה רוצה להורגו ובעבור זה ברח, שלא יאמר לה שאול כי אתא הגדת לו הסוד וברח.

; יְשָׁלָח שָׁאוּל מַלְאַכִים, לָקַחָת אָת-דָּוִד 14 And when Saul sent messengers to take David, she said: יHe is sick. (S) יותאמר, חלה הוא. לס

טו וישלח שאול את-המלאכים. לראות **15** And Saul sent the messengers to see David, saying: י את-דַּרָד לָאמר: הַעָּלוּ אתוֹ בַּמְטָה אַלִי, Bring him up to me in the bed, that I may slay him.

-טא וַיָבֹאוּ, הַמַּלְאַכִּים, וְהְגֵּה הַתְּרָפִּים, אֵל 16 And when the messengers came in, behold, the teraphim was in the bed, with the guilt of goats' hair at the head thereof. **{S}**

יז ויאמר שאול אל-מיכל, למה פכה 17 And Saul said unto Michal: 'Why hast thou לבי, וַהְשַּלְחִי אֶת-איִבִי, וַהְשֵּלֶחִי אָת-איִבִי, וַהְשֵּלֶחִי אָת-איִבִי, וַהְשֵּלֶט; וַתֹּאמֵר deceived me thus, and let mine enemy go. that he is escaped! יַּלְחָנִי לָמָה escaped! And Michal answered Saul. He said unto אמיתד. me: Let me go; why should I kill thee!

Michal vs. Rachel

7. Bereshit 31:34-5

מד וְרָחֶל לָקְחָה אֵת-הַתְּּרָפִים, וַתְּשְׁמֵם 34 Now Rachel had taken the teraphim, and put them in the saddle of the camel, and sat upon them. And Laban את-כל-האהל, ולא מצא. felt about all the tent, but found them not.

עלי, אַל-יָחַר בּּעִינֵי אַדנִי, בּרָיָחָר בּעִינֵי אַדנִי, בּיַרָה, אַל-יָחַר בּעִינֵי אַדנִי, בּעִינֵי אַדני, Let not my lord be angry that I cannot rise up before thee; for the manner of . לי; וַיְחַפֵּשׁ, וְלֹא מְצֵא אֶת-הַתְּרַפִּים women is upon me. And he searched, but found not the teraphim.

8. Bereshit 29:25

בה ויהי בבקר, והנה-הוא לאה; 25 And it came to pass in the morning that, behold, it was ביאת עשִית לִי-. Leah; and he said to Laban: 'What is this thou hast done unto me! did not I serve with thee for Rachel! wherefore then hast יי thou beguiled me

9. 2 Shmuel 6:16-23

נד; בא עיר דוד, **16** And it was so, as the ark of the LORD came into the city of David, that Michal the daughter of Saul looked out at the עתרה את-המלד דוד מפוז ומכרכר לפני window, and saw king David leaping and dancing before יהנה, וַתְּבֶּו לוֹ, בְּלְבָּה. the LORD; and she despised him in her heart.

זי ויבאו את-ארון יהוה, ויצגו אתו 17 And they brought in the ark of the LORD, and set it in its place, in the midst of the tent that David had pitched for it: בְּמְקוֹמוֹ, בְּתוֹךְ הַאהֶל, אֲשֶׁר נָטָה-לוֹ and David offered burnt-offerings and peace-offerings , דָּוֹד ; וַיַּעַל דָּוָד עלוֹת לְפְנֵי יְהוָה, .ושלמים before the LORD.

יח ויכל דוד. מהעלות העולה 18 And when David had made an end of offering the burnt-יהנה את-הָעָם, בַּשֵּׁם יִהוָה offering and the peace-offerings, he blessed the people in צבאות. the name of the LORD of hosts.

יט וַיְחַלֶּק לְכַל-הַעֶם לְכַל-הָמוֹן יִשְׂרָאֵל, 19 And he dealt among all the people, even among the whole multitude of Israel, both to men and women, to אָחָת, וְאֵשְׁפַּר אֶחָד וַאֲשִׁישָׁה אֶחָת; וַיֵּלֵךְ every one a cake of bread, and a cake made in a pan, and a sweet cake. So all the people departed every one to his house.

-מנישב דַּוָד, לְבַרַדְ אַת 20 Then David returned to bless his household. {S} And שול, נתצא מיכל בת-שאול, Michal the daughter of Saul came out to meet David. and said: יHow did the king of Israel get him honour to-dav. who uncovered himself to-day in the eyes of the handmaids of his servants, as one of the vain fellows shamelessly .uncovereth himself!

בא ויאמר דוד, אַל-מִיכַל, לְפֵנֵי יְהוָה 21 And David said unto Michal: 'Before the LORD. who chose me above thy father, and above all his house, to אתי נגיד על-עם יהוה על-ישראל: appoint me prince over the people of the LORD, over . ושחקתי, לפני יהוה Israel, before the LORD will I make merry.

בב ונקלתי עוד מזאת, והייתי שפל 22 And I will be yet more vile than thus, and will be base in דבעיני; ועם-הַאַמָּהוֹת אַשֶּׁר אַמֶּרְתָּ, עְמַם mine own sight; and with the handmaids whom thou hast spoken of, with them will I get me honour.

בג ולמיכל, בת-שאול, לא-היה לה, 23 And Michal the daughter of Saul had no child unto the $\{eath. \{eath. \{eath.$

10. Medrash Shmuel 11:3

וכלתו אשת פנחס וגו' – תאני שלש נשים מתו חיות, אמנו רחל, וכלתו של עלי, ומיכל בת שאול...

11. Bereshit 31:14-16

יד וַתַּעון רָחֵל וְלֵאָה, וַתּאמַרְנָה לוֹ: הַעוֹד 14 And Rachel and Leah answered and said unto him: 'Is there yet any portion or inheritance for us in our father's house?

יטו הַלוֹא נַכְרְיוֹת נֵחְשַׁבְנוּ לוֹ, כִּי מִכְרַנוּ; 15 Are we not accounted by him strangers? for he hath . ניאכל גם-אַכול, אַת-כַּסְפֵנוּ sold us, and hath also quite devoured our price.

טז כִּי כַל-הַעשֵׁר, אֲשֶׁר הַצִּיל אֱלֹהִים **16** For all the riches which God hath taken away from our father, that is ours and our children's. Now then, .whatsoever God hath said unto thee, do

12. Pirkei Avot 5:16

ַפַּל אַהַבָּה שַׁהִיא תַּלוּיָה בָדַבַּר, בַּטֶל דַּבַר, בְּטֵלָה אַהַבַּה. וְשֵׁאֵינָה תָּלוּיָה בְדַבַר, אֵינַהּ בְּטֵלָה לָעוֹלָם. אֵיזוֹ הִיא אָהַבָּה הַתָּלוּיַה בַדָבַר, זוֹ אַהַבַת אַמְנוֹן וְתַמֵּר. וְשֵׁאֵינַהּ תָּלוּיַה בַדַבַר, זוֹ אַהַבַת דַּוָד וְיהוֹנַתַן.

13. Rabbeinu Yonah

כל אהבה וכוי איזו היא אהבה שאינה תלויה בדבר וכוי. האהבה שאין לה הפסק הוא אעייפ שישער האדם שיגיע לו קצת היזק וקלון דוגמת דוד ויהונתן שאעייפ שהיה ראוי לעמוד במקום אביו ודוד היה עתיד להסיר אותו מהמלכות עם כל זה היתה אהבתו עמו בקשר אמיץ. וזייש דוד המלך עייה בהספדו של יהונתן (שמואל בי אי כייו) נפלאתה אהבתך לי מאהבת נשים. כלומר מהיכן ידעתי שנפלאה אהבתך לי מאהבה של הנשים. שכשהיה משנה אצל שאול היו אומרות הנשים הכה שאול באלפיו ודוד ברבבותיו (שייא יח ז) ושאול נתקנא כנודע אמנם יהונתן לא די שלא נתקנא אלא אדרבא הצילו מיד אביו וזה מצד כי אהבו ולא אהבת הגוף. וזייש : ונפש יהונתן נקשרה בנפש דוד (ש"א יח א). אמנם אהבת אמנון ותמר הוא מבואר ואין להאריד

14. Rambam

פירוש אלו הדברים כך הוא אתה יודע שאלו הסבות הגשמיות יבטלו ויסורו ויתחייב סור המתחדש בסור סבתו ומפני זה כשתהיה סבת האהבה עניו אלהי והוא המדע האמיתי האהבה ההיא אי אפשר שתסור לעולם מפני שסבתה מתמדת המציאות

(בניות).

ית וְדָוְד בַּרַח וַיִּמֵּלֶט, וַיָּבֹא אֱל-שְׁמוּאֱל 18 Now David fled, and escaped, and came to Samuel to Ramah, and told him all that Saul had done to him. And שאול, וַיֶּלֶדְ הוּא וּשְמוּאֵל, וַיֶּשְׁבוּ בנוית he and Samuel went and dwelt in Naioth.

יט ויגד לשאול, לאמר: הְנָה דְוָד, בנוית 19 And it was told Saul, saying: 'Behold, David is at . ברמה Naioth in Ramah.

עת-דָּוִד, אָת-דָּוָד, בֿיַחָאָכִים, לָקַחַת אֵת-דָּוָד, **20** And Saul sent messengers to take David; and when they saw the company of the prophets prophesying, and וַיַּרָא אֶת-לַהַקַת הַנְבִיאִים נְבָּאִים, וּשְׁמוּאֵל עמד נצב עליהם; וַתְּהִי עַל-מַלְאַכֵּי שַׁאוּל, Samuel standing as head over them, the spirit of God . רוֹחַ אֱלֹהִים, וַיִּתְנַבְּאוּ, גַם-הֶפֶּח came upon the messengers of Saul, and they also prophesied.

המה.

בא וַיִּגְּדוּ לְשֵׁאוּל, וְיִשְׁלַח מֵלְאָכִים אָחֵרִים, 21 And when it was told Saul, he sent other messengers. and they also prophesied. {\$\S} And Saul sent messengers וַיְּתֶנְבָּאוּ, גַּם-הַמְּה; {עּקר שָאוּל, - פישלח מלאכים שלשים, ויְשְׁלֵח מַלֹּאַכִים שְׁלְשִׁים, וַיְתְנָבָּאוֹ, גַם again the third time, and they also prophesied.

בב וַיֵּלֵךְ גַּם-הוּא הָרָמָתָה, וַיָּבֹא עַד-בּוֹר 22 Then went he also to Ramah, and came to the great cistern that is in Secu; and he asked and said: 'Where are ישמואל (דְוָד; נְיֹאמֶר, הַנָּה בנוית (בְּנֵיוֹת) Samuel and David אי Behold, they are at .תבתה Naioth in Ramah.

ברמה: ותהי 23 And he went thither to Naioth in Ramah; and the spirit of God came upon him also, and he went on, and הרמה. בניית (בניות) prophesied, until he came to Naioth in Ramah.

24 And he also stripped off his clothes, and he also prophesied before Samuel, and lay down naked all that יַכֶּל-הַלָּיָלָה; עַל-כֵּן, יאמְרוּ--הַגַּם שָאוּל, day and all that night. Wherefore they say: 'Is Saul also among the prophets! {P}

15. Rashi

בניות – בבית אולפנא (תרגום)

16. Radak

ווהוא מלשון 'נוה' והיה המקום הזה הנקרא ניות בעיר הנקראת רמה, לפיכך אמר 'בניות - ...והוא מלשון 'נוה' והיה המקום הזה הנקרא ניות בעיר ברמה', 'מניות ברמה', כלומר אשר ברמה.

או היה זה המקום חוץ לעיר הנקראת רמה, קרוב לה בגבולה. ואמר ברמה כמו "ויהי בהיות יהושע ביריחו", וזה נכון...

ורבותינו ז"ל אמרו "מה עניין ניות אצל רמה? אלא שהיו יושבין ברמה ועוסקין בנויו של עולם, כלומר בבית המקדש, כלומר באיזה מקום היה.

17.1 Shmuel 10

, אַרָעת הַאֵלהִים, אַבוּא גָּבְעַת הַאֵלהִים 5 After that thou shalt come to the hill of God, where is the אשר-שם. נצבי פלשתים: ויהי כבאך garrison of the Philistines; and it shall come to pass, when

ישָׁם הַעִיר, וּפַגַעָתַּ חֶבֶל נִבְאִים יֹרְדִים thou art come thither to the city, that thou shalt meet a band of prophets coming down from the high place with a מהבמה, ולפניהם גבל ותף וחליל psaltery, and a timbrel, and a pipe, and a harp, before them; and they will be prophesying.

ו וְצַלְחָה עָלֵיךּ רוּחַ יִהנָה, וְהְתְנַבִּיתָ **6** And the spirit of the LORD will come mightily upon thee. מעם ; וְגַהְפַּכְתָּ, לְאִישׁ אַחֶר. and thou shalt prophesy with them, and shalt be turned into another man.

כי האלהים עמד.

ז והיה, כי תבאינה (תבאנה) 7 And let it be, when these signs are come unto thee, that ָּהָאֶלֶה--לַך: עֲשֶׁה לְדְּ אֲשֶׁר תִּמְצֵא יַדֵּדְ, thou do as thy hand shall find; for God is with thee.

יבאו שם הגבעתה, והנה חבל- **10** And when they came thither to the hill, behold, a band of נבאים לקראתו; ותצלח עליו רוח prophets met him; and the spirit of God came mightily upon . אלהים, ויתנבא בתוכם him, and he prophesied among them.

שאול, בנביאים.

יא נְיָהִי, כֵּל-יוֹדְעוֹ מֵאָתְּמוֹל שִׁלְשׁם, 11 And it came to pass, when all that knew him beforetime saw that, behold, he prophesied with the prophets, {S} then ינבא: {ס} נְנָא: לי the people said one to another: 'What is this that is come unto the son of Kish! Is Saul also among the prophets!

יב וַיַּען אָישׁ מְשֶׁם וַיִּאמֵר, וּמִי 12 And one of the same place answered and said: 'And who is their father!' Therefore it became a proverb: 'Is Saul also יי among the prophets שאול בנבאים.

18. Rashi

ויפשט גם הוא בגדיו – בגדי מלכות, לבוש בגדי מתלמידים.

ויפול ערום – ונפל ברשו. תרגם יונתו: ונפל ערטילאי. ובשם רבי מנחם ששמע מפי ערבי אחד: ברשו בלשוו ערבי משוגע.

19.1 Shmuel 18:10

י וַיָּהִי מְמַחַרֶת, וַתְּצְלַח רוּחַ אֱלֹהִים **10** And it came to pass on the morrow, that an evil spirit from רעה אל-שאול ויתנבא בתוך-הבית, God came mightily upon Saul, and he raved in the midst of the ודוד מנגן בנדו, ביום ביום ; והחנית, house; and David played with his hand, as he did day by day; ביד-שאול. and Saul had his spear in his hand.

20. Rabbeinu Yeshaya

ויפשט גם הוא את בגדיו – פירוש: כיון ששרתה עליו רוח הקודש פשט בגדי <mark>מלכותו שלא יעמוד בשררה</mark> ובגאוה ועמד ונתנבא לפני שמואל כאחד מתלמידיו.

ויפל ערום כל היום ההוא וכל הלילה – פירוש: נפל ערום מבגדי מלכותו ולבש כאחד מו התלמידים.

21. Radak

ויפשט גם הוא בגדיו – מלמד שהנביאים האחרים פשטו בגדיהם כי גם הוא לרבות וענין זה כי בבא הנבואה על האדם יתבטלו הרגשותיו ויפול האדם כמו שאומר בבלעם נופל וגלוי עינים ואמר בדניאל ואני הייתי נרדם על פני ופני ארצה. ופעמים יקרה שיפשט בגדיו מפני רוב בטול הרגשותיו ומחשבותיו הנפשיות וישאר בכח השכל לבדו.

22. Malbim

ותהי עליו ומאז שכיון דרכו אל מקום שמואל כבר חל עליו השפע מרחוק, ואמר המעם גם הוא רצה לומר מצד שגם הוא מצד עצמו היה מוכן על השפע הזאת מכבר שכבר התנבא פעם א', לכן נמשך אליו המעין מרחוק מה שלא היה זה אצל מלאכי שאול שלא התנבאו עד בואו לפני שמואל.

ויפשט ועת בא לפני שמואל, גבר עליו השפע מאד עד פשט בגדי מלכות כי כשל כח הגוף משאתם עת לבשה נפשו מלכות אלהים,

ויתנבא גם הוא לפני שמואל במעלה יותר ממה שהתנבא בדרך, וזאת שנית שנפל ערום על פניו כל היום והלילה כי לא סר הרוח ממנו, מה שלא היה כן למלאכיו שהתנבאו רק לפרקים כברק הנוצץ ומתכסה על כן יאמרו רצה לומר בזה התחזק שנית המשל שהושם בפי כולם על כל המתנבא בלא הכנה, לאמר עליו הגם שאול בנביאים (כנ"ל מ' י') כי הגם שגם מלאכי שאול נבאו אחר שהיה זה רק שעה קטנה ורק לפני שמואל לא היה למשל, מה שאין כן שאול שנבא זמן ארוך יום ולילה וגם מרם הגיע אל הנביא, לכן רק הוא היה למשל לא זולתו.

23. Abarbanel

והבן שלא אמר בזה רוח אלקים רעה, לפי שזה יורה שחל עליו השפע הנבואיי ובעודו הולך בדרך היה תמיד מתבודד להגיע אליו הנבואה ולדעת מה יהיה בענין המלכות, וזהו וילך הלוך ויתנבא, שהוא ההשתדלות להנבא וההתבודדות אליו כמו שזכרתי. ובבואו לפני שמואל התפעל כל כך בראותו אותו שחם לבו בקרבו וקרע את בגדיו ויפשוט אותם ויפול ערום ארצה לפניו בהתנבאותו כל היום ההוא וכל הלילה, וכל זה לחוזק התפעלותו מהמדמה ולשוטטות מחשבתו בדבר ההוא אשר היה נוגע אל לבו כל כך עד שחל עליו רוח נבואיי, וזהו רוח אלקים הנזכר, עד שאמרו הרואים הגם שאול בנביאים? רוצה לומר שהגיע למעלת הנבואה הגמורה כנביאים היושבים שם בניות, ובהיותו שאול מתבודד ומתנבא בביטול החושים, ברח דוד משם והיה לו מקום וזמן להמלט, וילך אל יהונתן להגיד לו כל זה אשר לא היה יודע בו: